

Л. М. САПЕГІН

АНАЛІЗ СІНАНТРОПНЫХ ВІДАЎ ТРАВЯНЫХ ЗГУРТАВАННЯЎ ПОЙМ РЭК БЕЛАРУСКАГА ПАЛЕССЯ

Флора пойм рэк мае зборны характар. У яе састаў уваходзяць віды раслін розных тыпаў расліннасці. Адначасова з тыповымі лугавымі раслінамі флору лугоў складаюць лясныя, балотныя, стэпавыя, сінантропныя віды.

Сінантропнай флорай мы, як і ў [2], лічым сукупнасць відаў раслін, якія растуць у парушаных чалавекам месцазнаходжаннях. У сінантропную флору ўваходзяць як заносныя (адвентыўныя) віды, так і віды сегетальных і рудэральных згуртаванняў.

У поймах рэк расліннасць падвяргаецца моцнаму антрапагеннаму ўздзеянню (касьба, бессістэмны выпас, унясенне ўгнаенняў, вырубка драўнінай і хмызняковай расліннасці, дзеянне на дзёран лугу цяжкай сельскагаспадарчай тэхнікі і інш.). Усё гэта прыводзіць да парушэння цэласнасці расліннага покрыва лугоў і стварае ўмовы для пранікнення антрапахораў, якія ўтвараюць сінантропную флору лугоў.

Нашы шматгадовыя (1963—1989) даследаванні травяных згурта-

ванняў поймаў рэк паўднёвага ўсходу БССР (Прыпяць, Днепр, Сож, Пціч, Убарць, Іпучь, Бясядзь) дазволілі выявіць і прааналізаваць сінантропныя віды раслін, якія з'яўляюцца прыродным звязом лугавых згуртаванняў.

Пры аднясенні сінантропных відаў раслін да тыпаў антрапахоры мы кіраваліся ўказаннямі рада аўтараў [1, 3, 5, 14, 21, 23, 25].

Сінантропныя віды раслін травяных згуртаванняў поймаў намі падзелены на апафіты (з мясцовых прыродных раслінных згуртаванняў) і антрапафіты (сінантропныя расліны чужароднага паходжання).

Па часу іміграцыі антрапафіты падзяляем на археафіты (старыя імігранты) і кенафіты (нядаўнія прышэльцы); па ступені натуралізацыі — на агрыяфіты (віды прыродных і паўпрыродных раслінных згуртаванняў), эпекафіты (віды, якія натуралізаваліся ў сінантропных згуртаваннях), эфемерафіты (віды без прыкмет натуралізацыі).

На падставе асабістых назіранняў і літаратурных даных [4—13, 15—17, 18, 22—25] намі зроблен аналіз сінантропных відаў раслін па аднесенасці да поймаў, у сістэматычных, арэалагічных, экалага-біямарфалагічных адносінах, сустрэчаснасці ў раслінных згуртаваннях поймаў (табліца). Лацінскія назвы раслін дадзены па [20].

З табліцы відаць, што 68 сінантропных відаў раслін адносяцца да 57 родаў і 21 сям'і. Найбольш шматлікімі па колькасці відаў аказаліся сем'і Asteraceae — 18 відаў (26,5%), Caryophyllaceae, Brassicaceae, Scrophulariaceae — па 8 відаў (па 11,8%), Poaceae — 5 відаў (7,3%). Астатнія 16 сем'яў прадстаўлены адным-трыма відамі (1,5—4,5%).

Больш за палавіну відаў сінантропнай флоры складаюць антрапафіты — 39 (57,3%). Сярод іх археафітаў — 12 (17,6%) і кенафітаў — 27 (39,7%) відаў. Па ступені натуралізацыі сярод кенафітаў 21 від (30,9%) — эпекафіты, 5 відаў (7,3%) — агрыяфіты і адзін від (1,4%) — эфемерафіт. Археафіты па ступені натуралізацыі ўключаюць 10 відаў (14,7%) эпекафітаў і два віды (2,9%) агрыяфітаў.

Нешматлікая група археафітаў уключае два віды (2,9%) агрыяфітаў і 10 відаў (14,7%) эпекафітаў.

З сінантропных відаў у даследаваных поймах апафіты прадстаўлены 27 відамі (39,7%).

Даволі разнастайныя віды сінантропнай флоры ў арэалагічных адносінах. Асноўнае ядро відаў адносіцца да галарктычнага — 15 (22,0%), еўрасібірскага, еўразійскага — па 11 (па 16,2%) і еўрасібірска-аралакаспійскага — 10 відаў (14,7%) тыпаў арэала. У адносінах да салярна-кліматых зон Еўразіі сярод сінантропных відаў пераважаюць плюрызональныя — 51 від (75,0%). Мала барэальных, пантычна-сармацкіх, барэальна-сармацкіх і сармацкіх відаў.

Па працягласці жыцця сярод сінантропных відаў пераважаюць аднагадовыя — 33 (48,5%), некалькі менш шматгадовых — 19 (27,9%), двухгадовых — 10 (14,7%) і яшчэ менш адна-, двухгадовых — 6 відаў (8,8%).

Разнастайныя сінантропныя віды па тыпах каранёвых сістэм і характару парасткаўтварэння. Самую шматлікую групу складаюць кароткастрыжнекаранёвыя расліны — 33 віды (48,5%). Доўгакаранішчавыя расліны прадстаўлены 11 відамі (16,2%); доўгастрыжнекаранёвых адзначана 6 відаў (8,8%). Групы кароткакаранішчавых, гронкакаранёвых і шцелістых уключаюць па тры віды (па 4,4%) кожная. Астатнія групы прадстаўлены па аднаму віду (па 1,4%).

У адносінах да вільготнасці глебы сярод відаў сінантропнай флоры найбольш шматлікія мезафіты — 35 відаў (51,4%), некалькі менш ксерамезафітаў і мезаксерафітаў — 30 відаў (44,1%). Вельмі мала гіграмезафітаў і ксерафітаў.

Па трэфнасці глебы сінантропы размеркаваліся на наступныя групы: мезафіты — 43 віды (63,2%), алігатрофы — 22 (32,4%) і эўтрофы — 3 віды (4,4%).

Аналіз сіантропных відаў травяных згуртаванняў поймаў раён паўднёвага ўсходу БССР

Сям'я і від	Пойма	Тып антрапагора	Геаграфічны элемент флоры	Экабіяморфы				Сустрэкальнасць	
				на працягла-ці жыцця	па тыпу кармавых сістэм і характару нарастакіўтва-рэння	у адносінах да трэфнасці і вільготнасці	біялагічны тыпы па Раўн-керы		па тэрмінах цвіцення
Equisetaceae									
<i>Equisetum arvense</i>	Д, П, С, Пц, У, І, Б	А	га, б	ШМГ	дкршч	ММ	Г	ВК	1, 2
Urticaceae									
<i>Urtica dioica</i>	Д, П, С, Пц, У, І, Б	А	га, плз	ШМГ	дкршч	ЭГМ	Г	ЛК	+
Portulacaceae									
<i>Portulaca oleracea</i>	С	Ан, ке, эп	га, п-с	аднг	кстк	акм	Т	ПЛК	+
Caryophyllaceae									
<i>Cerastium holosteoides</i>	Д, П, С, Пц, У, І, Б	А	к, плз	ШМГ	ккршч	акм	Х	ЛК	1, 2
<i>Herniaria glabra</i>	Д, П, С, Пц, У, І, Б	А	ес-ак плз	ШМГ	сцел	акм	Х	ЛК	+
<i>Herniaria polygama</i>	Д, П, С	А	ес, п-с	ПМГ	сцел	акм	Х	ЛК	+
<i>Oberna behen</i>	Д, С, Пц	А	е, плз	ШМГ	кстк	ММ	ГК	ЛК	+
<i>Psamphiliella muralis</i>	Д, П, С	А	ес, плз	аднг	кстк	ММ	Т	ЛК	+
<i>Scleranthus annuus</i>	Д, С, Пц, І	Ан, ар, аг	пе, плз	аднг	сцел	акм	Т	ВК	+
<i>Spergula arvensis</i>	П	Ан, ар, эп	га, плз	аднг	кстк	акм	Т	ЛК	+
<i>Spergularia rubra</i>	Д, Пц	А	ес-ак плз	аднг	кстк	акм	Т	ЛК	+
Chenopodiaceae									
<i>Chenopodium album</i>	Д, С	Ан, ар, эп	к, плз	аднг	кстк	ММ	Т	ЛК	+
Polygonaceae									
<i>Polygonum aviculare</i>	Д, П, С, Пц, І, Б, У	А	га, плз	аднг	кстк	ММ	Т	ЛК	+
Violaceae									
<i>Viola arvensis</i>	Д, П, С	Ан, ар, эп	ес, плз	аднг	кстк	ММ	Т	ЛК	+
Brassicaceae									
<i>Berteroa incana</i>	Д, С	Ан, ке, эп	ес-ак, плз	двг	кстк	МКМ	ГК	ЛК	+
<i>Bunias orientalis</i>	С	Ан, ке, эп	пе, б-с	двг	кстк	МКМ	ГК	рЛК	+
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Д, С	Ан, ар, эп	к, плз	аднг	кстк	МКМ	Т	ЛК	+
<i>Erophyla verna</i>	Д, П	А	ес-ак, плз	аднг	кстк	МКМ	Т	ВК	+

Erysimum cheiranthoides
Lepidium campestre
Lepidium ruderales
Turritis glabra
 Euphorbiaceae
Euphorbia waldsteinii
 Crassulariaceae
Sedum acre
Sedum purpureum
 Fabaceae
Medicago lupulina
Trifolium arvense
Vicia tetrasperma
 Onagraceae
Oenothera biennis
 Geraniaceae
Erodium cicutarium
 Asclepiadaceae
Asclepias syriaca
 Convolvulaceae
Convolvulus arvensis
 Boraginaceae
Cynoglossum officinale
Echium vulgare
Myosotis micrantha
 Scrophulariaceae
Linaria vulgaris
Melampyrum arvense
Melampyrum cristatum
Verbascum lichnitis
Verbascum nigrum
Veronica arvensis
Veronica serpyllifolia
Veronica verna

Д	А	еа, плз	аднг	кстк	мм	т	лж	+
Д	Ан, ар, эп	пе, плз	двг	кстк	мм	гк	вк	+
Д	Ан, ар, эп	ес-ак, плз	аднг	кстк	мм	т	лж	+
Д, С	А	еа, плз	аднг	кстк	акм	т	рлж	+
Д, П, С, Пц, У, I, Б	А	ес, п-с	шмг	дкршч	акм	г	лж	+, 2
Д, П, С, Пц, У, I, Б	А	пе, плз	шмг	кстк	акм	х	лж	1-2
Д, П, С, П, У, I, Б	А	еа, плз	шмг	клж	акм	г	лж	1-2
Д, Пц	А	еа, плз	аднг	дстк	мм	т	лж	+
П, С, Пц, Д, П, С, I	А	ес, плз	аднг	кстк	мм	т	лж	+
Д, П, С, I	Ан, ке, аг	ес-ак, плз	аднг	кстк	мм	т	рлж	+, 2, 1
Д, П, С, Пц, У, I	Ан, ке, аг	уе, с	двг	кстк	акм	гк	лж	+, 2
Д	ке, эп	еа, плз	аднг	кстк	мм	т	лж	+
Д	Ан, ке, эп	адв	шмг	дкршч	мм	г	лж	+
Пц, I	Ан, ке, эп	га, плз	шмг	дкршч	мм	гк	лж	+
Д	Ан, ке, эп	ес, плз	двг	ккршч	мм	гк	лж	+
С	Ан, ке, эп	ес, плз	дал	ккршч	акм	гк	плж	+
Д, Пц	А	ес-ак, плз	аднг	кстк	мм	т	лж	+
П, С, Пц	Ан, ке, эп	ес, плз	шмг	кп	мкм	г	лж	+, 2
Д, С	А	пе, плз	аднг	кстк	мм	т	лж	+
Д, П, С	А	ес, плз	аднг	кстк	мм	т	лж	+
Д, С, У	А	пе, п-с	двг	дстк	акм	гк	лж	+
Пц, I	А	ес, плз	двг	дстк	акм	гк	лж	+
Д, П, С, Пц	А	еа, плз	аднг	кстк	акм	т	рлж	1
У, I, Б	А	еа, плз	шмг	дстк	акм	гк	рлж	+, 1
Д, П, С	А	ес-ак,	аднг	кстк	акм	т	вк	+, 2